

Soproni Egyetem
Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar

**A NEMZETI VERSENYKÉPESSÉG ÉS ANNAK
SZUBNACIONÁLIS VONATKOZÁSAI A VISEGRÁDI
ORSZÁGOKBAN**

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Nagy Balázs

Sopron

2018

Doktori Iskola: Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok

Vezetője: Prof. Dr. Kiss Éva DSc

Program: Nemzetközi gazdálkodás

Vezetője: Prof. Dr. Fábíán Attila PhD

Témavezető: Prof. Dr. Balázs Judit CSc

.....

Témavezető támogató aláírása

1. KITŰZÖTT CÉLOK ÉS HIPOTÉZISEK

A témaválasztás indoklása

A versenyképesség fogalma az elmúlt 20-30 évben jelentős fejlődésen ment keresztül. Az eleinte termékekre és vállalatokra használt fogalom az 1990-es évektől kezdve egyre inkább megjelent makroszinten, vagyis a kutatók elkezdtek a nemzetek versenyképességét is vizsgálni, ami komoly vitákat váltott ki a tudományos életben. Ezek a viták arra vezethetők vissza, hogy a versenyképesség alapvetően nem makrogazdasági fogalom, ezért helyette inkább a termelékenység kifejezés alkalmazását javasolják. A versenyképesség szakértői ugyanakkor gyakran hangoztatják, hogy a versenyképesség komplexebb fogalom, mint a termelékenység. Utóbbi például nem veszi figyelembe, hogy a termelékenységet milyen eszközzel, milyen „áron” értük el, míg a versenyképesség azt is vizsgálja, hogy a termelékenység társadalmi, gazdasági, környezeti szempontból fenntarthatónak tekinthető vagy sem, ugyanis nem lehet versenyképes az az ország, amely a rövid távú növekedést szem előtt tartva közép- és hosszú távon lassítja vagy akár teljesen ellehetetleníti a fejlődést.

A szerző bemutatja a versenyképesség (máig formálódó) lehetséges értelmezési keretét, az alkalmazott mérési módszereket és indikátorkészleteket. Ezek alapján pedig kísérletet tesz egy nemzeti versenyképességi modell felállítására, ami a regionális versenyképességre épül, ugyanakkor figyelembe veszi azokat a makrogazdasági mutatókat is, melyek hatással vannak a versenyképességre, de nem lehet lebontani őket szubnacionális szintre. Ilyen elemzési terület a pénzügyi stabilitás, melynek fontos mutatója lehet például az államháztartás kamatterhei. Ez nem közvetlenül versenyképességi mutató, mégis a magas kamatterhek jelentős forrásokat vonhatnak el például a versenyképességet támogató oktatási rendszertől vagy a versenyképesség céljának számító jóllétet lehetővé tevő egyik fontos tényezőtől, az egészségügyi rendszertől.

A szerző kutatásának korábbi szakaszában a Kárpát-medence három országát, Magyarországot, Romániát és Szlovákiát vizsgálta a versenyképesség több szintjén, valamint a lehetséges mérési módszertanokat is elemezte. Az egyes részterületekre vonatkozó eredmények jelentős területi különbségekre, egyenlőtlenségekre mutattak rá, amelyet az értekezésben is fontosnak tartott figyelembe venni. Összességében ez jelentette a motivációt a kutatásának folytatására és egy komplexebb vizsgálat készítésére.

A szerző a korábbi vizsgálatokhoz képest bővítette az országok és régiók számát és az elemzéshez a visegrádi országokat (Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia) választotta. Azért került kiemelésre ez a négy kelet-közép-európai ország, mert a szerző meglátása szerint csak hasonló társadalmi, gazdasági és kulturális jellemzőkkel rendelkező országokat lehet összehasonlítani. A V4 országok viszonylag homogén struktúrával rendelkeznek, sőt a közöttük fennálló együttműködés több száz évre vezethető vissza, valamint hasonló történelmi jelentőségű változásokon mentek keresztül.

Az értekezés szerkezete és felépítése

Az értekezés a kapcsolódó és releváns szakirodalom bemutatásával kezdődik (*1. fejezet*), melyen belül kiemelt jelentősége van a növekedés, a versenyképesség és a fejlődés fogalmi háromszög ismertetésének. A fogalmi hármashoz a versenyképesség kerül részletes bemutatásra mikro-, mezo- és makroszinten. A szakirodalmi feldolgozás következő lépése a versenyképesség mérési módszereinek felvázolása, ami a legismertebb versenyképességi elemzéseken keresztül történik meg (*2. fejezet*). Az értekezés nem tér ki a már létező versenyképességi indexek és rangsorok (például WEF, IMD) alapján a vizsgált országok helyezésének részletes elemzésére, hanem a mérési módszertanok erősségeinek és gyengeségeinek bemutatása után egy új versenyképességi modell, új indikátorkészlet és új mérési módszertan kerül kidolgozásra. Az így elkészített versenyképességi modell a visegrádi országokat és azok régióit vizsgálja többváltozós statisztikai módszerek (főkomponens-elemzés és klaszteranalízis) segítségével, valamint bemutatásra kerül a fenntartható fejlődés 17 céljához kapcsolódóan néhány indikátor, ami lehetővé teszi a V4 országok összehasonlítását a fenntarthatóság szemüvegén keresztül. Ezután az eredmények összevetésre kerülnek néhány (korábban ismert) versenyképességi vagy társadalmi haladási mutatóval és mutatórendszerrel (*3. fejezet*). Végezetül pedig a szerző következtetéseket von le a kutatási eredmények alapján (*4. fejezet*).

A kutatási kérdés, célok és hipotézisek

K: Mennyire versenyképes Magyarország és a magyar NUTS 2 régiók a visegrádi országokhoz és azok régióihoz képest?

C1: A versenyképesség fogalmkörének komplex bemutatása, különös tekintettel a nemzeti és szubnacionális versenyképesség értelmezésére és mérési módszertanának felvázolására.

C2: Saját, a visegrádi országokra épülő versenyképességi modell és mutatószámrendszer kidolgozása.

C3: Szubnacionális és nemzeti szintű, empirikus elemzés elvégzése többváltozós statisztikai módszerek segítségével.

H1: A fővárosi régiók (Közép-Magyarország, Praha, Bratislavský kraj, Mazowieckie) a regionális versenyképességi modell összes faktorában a legjobb (a rangsor alapján 1-4.) helyeken végeznek.

H2: A pozsonyi és prágai régió (Praha, Bratislavský kraj) szinte kizárólag a fővárost foglalja magában, ezért ezek a régiók megelőzik a regionális versenyképességi modell minden faktorában a lengyel és a magyar fővárosi régiót.

H3: A főkomponens-elemzéssel és a normalizálással, súlyozás nélkül létrehozott kompozit mutatók alapján kialakuló régiós sorrend egyetlen faktorban sem tér el egymástól.

H4: A versenyképesség és az innováció fontos eleme a kutatás-fejlesztés. Magyarország versenyképessége leginkább azért alacsony, mert a K+F területén gyengén teljesít.

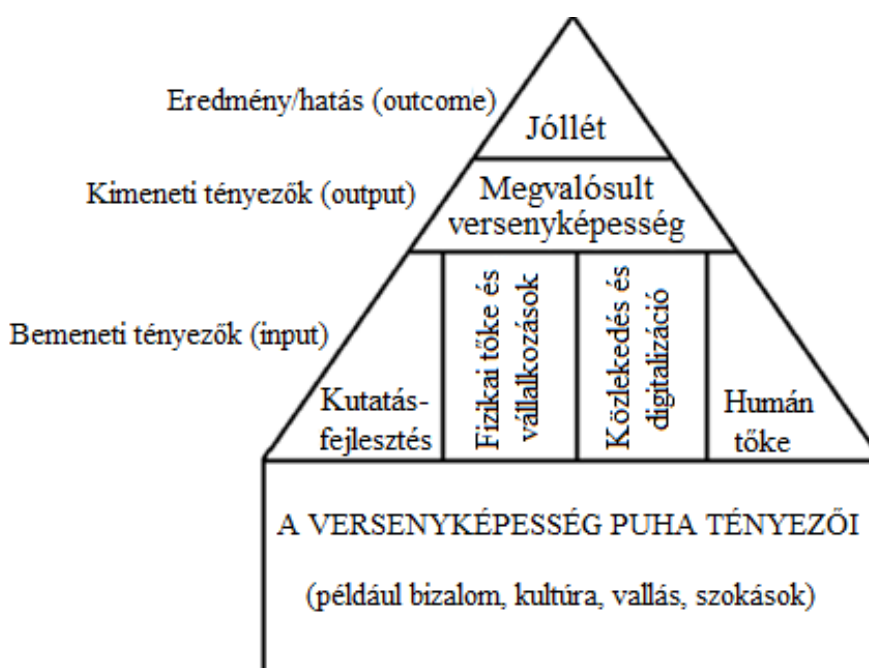
H5: A visegrádi országok között Csehország foglalja el a legjobb pozíciót a nemzetközi szervezetek versenyképességi listáin. A nemzeti versenyképességre hatással van az ország pénzügyi stabilitása, így Csehország ezen a területen is megelőzi a másik három országot.

2. A KUTATÁS TARTALMA, MÓDSZERE

Az értekezés két nagyobb részre bontható. Az első egy szekunder kutatás, ami a növekedés, a versenyképesség és a fejlődés fogalmakra építve mutatja be a legfontosabb kapcsolódó elméleteket és nézeteket, valamint részletesen ismerteti a versenyképesség értelmezhetőségét és mérési, módszertani modelljeit. Mivel az értekezés a regionális

tudomány szempontrendszerét is alkalmazza, ezért a kutatás részét képezte e tudományág alapjainak felvázolása, valamint szemléletének érzékeltetése is.

A disszertációban szereplő empirikus kutatás a visegrádi országok versenyképességét vizsgálja egy saját, kvantitatív modell alapján. Ahogyan arra a szakirodalmak is rámutattak, a versenyképességet nem lehet egyetlen mutatóval jellemezni, továbbá az összevont, kompozit indikátorokkal kapcsolatban is megbízhatósági kérdések vetődnek fel. Ezért az értekezésben egy ismert regionális modellt vett alapul a szerző, a Lengyel-féle versenyképességi piramist. A nemzetközi alkalmazhatóság és megbízhatóság érdekében a modell kismértékben módosításra került, a módosított modellt szemlélteti a következő ábra:

1. ábra: Az értekezésben használt regionális versenyképességi modell

Forrás: a szerző szerkesztése

A fenti ábra bemutatja a versenyképesség input-output-outcome szemléletét, valamint azt, hogy a teljes körű elemzéshez a versenyképesség puha tényezőit is figyelembe kell venni. E tényezők elemzésére az értekezésben nem került sor, azonban a szerző további fontos elemzési területnek tartja a kialakított versenyképességi modell kvalitatív adatokkal történő bővítését.

Az értekezésben felhasznált adatok forrását az Eurostat és az OECD adatbázisa jelentette. A szerző a módszertani modell kialakításánál a Visegrádi Négyek 35 NUTS 2 szintű régióját

vizsgálta 87 lehetséges mutató segítségével, melyből végül 32 került be a létrehozott versenyképességi modellbe. A komplex, többváltozós elemzés során a jelölt részletesen ismertette és összehasonlította a főkomponens-analízis, valamint normalizálás módszertani lehetőségeit a kompozit mutatószámok kialakítására. A területi különbségeket klaszterelemzés segítségével tárta fel a szerző. A statisztikai elemzések az SPSS 22.0 programcsomaggal kerültek elvégzésre.

A jelölt regionális adatokra építve alakította ki a nemzeti versenyképesség modelljét, melyet a *versenyképesség kertjének* nevez. Ebben a korábban bemutatott szubnacionális elemzési keretet egy tágabb, nemzeti és nemzetközi kontextusba helyezte úgy, hogy a területi egyenlőtlenségeket és a makrogazdasági (pénzügyi) stabilitást is figyelembe vette. Előbbi azért fontos, mert a vizsgálati mintát jelentő, visegrádi országokon belül tapasztalható regionális egyenlőtlenségek hosszú távon rontják a versenyképességet, például a társadalmi tőke gyengülése miatt.

Az értekezésben a szerző összeveti a kapott eredményeket más, nemzetközi jelentések eredményeivel, valamint a versenyképesség céljának számító fejlődést is bemutatja a Fenntartható Fejlődési Célok válogatott indikátorain keresztül.

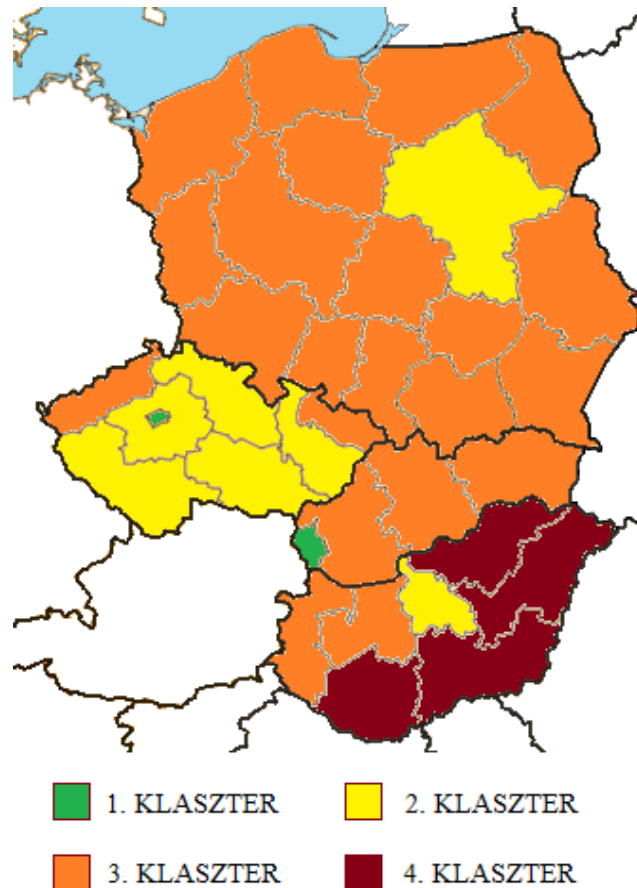
Összességében e módszertan lehetővé tette, hogy a visegrádi országokon belül mérhető versenyképességi különbségeket több szinten (regionális és nemzeti) elemezze, valamint ezáltal a fenntartható fejlődés kapcsán tapasztalt eltéréseket is megismerhette az olvasó.

3. A KUTATÁS EREDMÉNYEI

Új és újszerű tudományos eredmények

1. A szerző összefoglalta a versenyképesség elméleti alapjait, fontosabb modelljeit és mérési módszereit. Megállapította, hogy a versenyképességet sokszor, sokféleképpen értelmezték már, azonban még mindig nem alakult ki az a mezo- és makroszintű definíció, amelyet a tudományos közegben is egyformán elfogadnak. A témában zajló összes kutatás eredményessége szempontjából kiemelt jelentősége van annak, hogy a kutató hogyan értelmezi a versenyképességet.
2. A Lengyel-féle versenyképességi piramis módosításával a jelölt regionális elemzést végzett a visegrádi országok NUTS 2 szintű régióin. A vizsgált hat faktor alapján

klaszterelemzéssel négy jól elkülönülő csoportot sikerült létrehozni, amelyek a legversenyképesebbtől a legkevésbé versenyképesig mutatják be a régiókat. A négy klaszter a következőképpen jellemezhető:

2. ábra: A régiók besorolása a klaszterelemzés alapján

Forrás: a szerző szerkesztése

1. klaszter: A legversenyképesebb régiók tartoznak ide, ugyanakkor a régiós lehatárolás miatt e klaszter csak azokat a régiókat tartalmazza, ahol a régió maga a főváros.

2. klaszter: A magyar és a lengyel fővárosi régió mellett csak cseh vidéki régiókat tartalmaz a klaszter. Az ide tartozó régiók átlagosnál jobb teljesítményt értek el, azonban messze elmaradnak az 1. klasztertől.

3. klaszter: E csoportba sorolható a legtöbb régió. A klaszterközpontok alapján megállapítható, hogy ezek a régiók átlag alatti teljesítményt nyújtottak az összes

faktor esetében. Az összes visegrádi országból tartalmaz régiókat, gyakorlatilag az összes szlovák és lengyel vidéki régiót ez a klaszter foglalja magában.

4. klaszter: A legkevésbé versenyképes régiókat tartalmazza a 4. klaszter, melyben négy magyar régió található. Hozzá kell tenni, hogy e régiók elsősorban a Jóléti és Humán tőkét jellemző mutatók között maradnak le a 3. klaszter régióitól, míg a Kutatás-fejlesztés, valamint Közlekedés és digitalizáció faktorok esetében a legkisebb az elmaradás.

3. A regionális versenyképességi modell alapján nemzeti szintű elemzésre is sor került. Az alkalmazott módszertannak fontos része volt a területi egyenlőtlenségek figyelembevétele is, hiszen ezek olyan társadalmi feszültséget eredményezhetnek, amely hatással lehet az ország „össznemzeti” versenyképességére. A módszertani megoldás során a vállalati versenyképesség mérése során alkalmazott, Ács-Szerb-féle szűk keresztmetszetekért történő büntetés (PFB) módszere került átalakításra „területi egyenlőtlenségekért történő büntetéssé”. Ez a módszertani újítás lehetővé teszi, hogy a versenyképességet komplexebben értelmezzük és mérjük.
4. A nemzeti szintű elemzést kiegészíti a versenyképességre és annak fokozására ható pénzügyi stabilitás. Ez a hatás is bevonásra került a vizsgálat során, így összességében a kutatás egy kiterjesztett versenyképességi modellt eredményezett, ami regionális adatokra épül, majd a nemzeti versenyképességet elemzi, figyelembe véve a területi egyenlőtlenségeket, végül pedig ezt egészíti ki a pénzügyi stabilitás legfontosabb mutatóiból képzett kompozit indikátorral. Az így kialakított modell a *versenyképesség kertje* nevet kapta.
5. Az értekezés eredményének tekinthetjük a visegrádi országok helyzetének ismertetését a Fenntartható Fejlődési Célok (SDG) tükrében. Ez szintén megerősítette Csehország kedvező és Magyarország kedvezőtlen helyzetét a tizenhét vizsgált fenntarthatósági terület alapján.

1. táblázat: Az értekezés hipotéziseinek vizsgálata

Hipotézis	A kutatás eredménye
H1: A fővárosi régiók (Közép-Magyarország, Praha, Bratislavský kraj, Mazowieckie) a regionális versenyképességi modell összes faktorában a legjobb (a rangsor alapján 1-4.) helyeken végeznek.	A hipotézis elvetésre került. <i>(A négy fővárosi régió csak a Megvalósult versenyképesség és Kutatás-fejlesztés faktorban végzett a legjobb helyeken.)</i>
H2: A pozsonyi és prágai régió szinte kizárólag a fővárost foglalja magában, ezért ezek a régiók megelőzik a regionális versenyképességi modell minden faktorában a lengyel és magyar fővárosi régiót.	A hipotézis igazolásra került. <i>(Minden faktorban Prága és Pozsony végzett az élen.)</i>
H3: A főkomponens-elemzéssel és normalizálással, súlyozás nélkül létrehozott kompozit mutatók alapján kialakuló régiós sorrend egyetlen faktorban sem tér el egymástól.	A hipotézis elvetésre került. <i>(A legnagyobb eltérés 4 helyezés.)</i>
H4: A versenyképesség és az innováció fontos eleme a kutatás-fejlesztés. Magyarország versenyképessége leginkább azért alacsony, mert a K+F területén gyengén teljesít.	A hipotézis elvetésre került. <i>(Magyarország a K+F területén 2. helyen végzett, ehelyett az input tényezők között a Humán tőke területén van jelentős lemaradása.)</i>
H5: A visegrádi országok között Csehország foglalja el a legjobb pozíciót a nemzetközi szervezetek versenyképességi listáin. A nemzeti versenyképességre hatással van az ország pénzügyi stabilitása, így Csehország ezen a területen is megelőzi a másik három országot.	A hipotézis igazolásra került. <i>(Az EU 28 tagországa között Csehország az ötödik, Szlovákia a tizenharmadik, Lengyelország a tizenhatodik, míg Magyarország a tizenhetedik helyen végzett a modell alapján.)</i>

Forrás: a szerző szerkesztése

T1: A versenyképességi faktorokban nem kizárólag a fővárosi régiók végeztek a legjobb helyeken, vagyis a vidéki (elsősorban cseh) régiók is meg tudták előzni a magyar és a lengyel fővárost is magában foglaló régiót. Vannak továbbá olyan faktortok is, melyekben a lengyel és a magyar fővárosi régió rendkívül rossz eredményt ért el. Így például Mazóvia a Közlekedés és digitalizáció faktorban huszonnegyedik, a Fizikai tőke és vállalkozások faktorban nyolcadik helyen végzett. Közép-Magyarország pedig a Jólét faktorban huszadik, a Humán tőke faktorban ért el tizenegyedik helyezést.

T2: A szlovák és a cseh fővárosi régió jelentősen versenyképesebb, mint a magyar és a lengyel, azonban előbbieket csak Prágát és Pozsonyt¹ foglalják magukban. **A jelentős versenyképességi előnyük erre a régiós lehatárolásból fakadó jellemzőre vezethető vissza,** így a további vizsgálatok esetén fokozott figyelmet kell fordítani erre a torzító tényezőre. Az Európai Bizottság 2016/2066 rendeletével módosította a 1059/2003/EK európai parlamenti és tanácsi rendeletét a statisztikai célú területi egységek nomenklatúrájával kapcsolatban, miszerint 2018. január 1-jétől Budapest (HU11) és Pest megye (HU12) különálló NUTS 2 szintű régiót alkot, valamint Lengyelországban is megjelenik a szűkített fővárosi régió (Warszawski stołeczny - PL91). Ez a későbbiekben végzett regionális (NUTS 2 szintű) versenyképességi kutatásokra és eredményekre hatással lesz, továbbá könnyebben összehasonlíthatóbbá teszi a fővárosi régiókat.

T3: A főkomponens-elemzéssel és normalizálással képzett kompozit mutatószámok alapján kialakuló sorrendek nem egyeznek meg egymással az értekezésben vizsgált, regionális mintán², ezért ilyen kismintás elemzések esetén is nagy figyelmet kell fordítani a megfelelő módszer kiválasztására. Erre a célra megfelelő lehet az értekezésben is alkalmazott főkomponens-elemzés, mely elfogadhatóan alacsony információvesztés mellett csökkentette a kiinduló változók számát.

T4: Magyarország gyenge versenyképessége nem a mérsékelt kutatás-fejlesztési tevékenységre vezethető vissza, sőt hazánk megelőzte Szlovákiát és Lengyelországot az összevont faktorpontok alapján. Az értekezésben szereplő elemzés szerint **Magyarország legnagyobb elmaradása a humán tőke minőségéhez kapcsolódó mutatóknál mérhető.**

¹ A Pozsonyi kerületbe (Bratislavský kraj) a főváros mellett három további járás is tartozik (Malackai járás - Okres Malacky, Szenci járás - Okres Senec, Bazini járás - Okres Pezinok).

² A legnagyobb eltérés négy helyezés, ami a Humán tőke faktorban mérhető.

T5: Csehország rendkívül erős versenyképességi helyzetét támogatja az ország pénzügyi stabilitása. Ezen a téren Csehország szintén a visegrádi országok élén áll. Magyarországon a javuló makrogazdasági környezet ellenére a kidolgozott módszertani modell alapján a négy ország között az utolsó helyet foglalja el.

4. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A kapcsolódó szakirodalom feldolgozása után egyértelművé vált, hogy a versenyképességre még nem alkották meg az általánosan elfogadott definíciót. Az értekezésben bemutatott „egységes versenyképességi definíció” egy jó kiindulási alapot jelent, azonban a kutatók, nemzetközi szervezetek kiemelik néhány további tényezőt, amelyeket a versenyképesség forrásainak tekintenek. Az értekezésben a szerző is kísérletet tett egy olyan értelmezés kialakítására, ami szintetizálja a szakirodalom feldolgozása során szerzett tapasztalatokat. A versenyképesség véleménye szerint egy multidiszciplináris fogalom, melyben a társadalmi és gazdasági tényezőknek kiemelt szerepe van, azonban nem lehet megfelelni azokról a tudományterületekről (például műszaki tudományok, orvostudomány) sem, amelyek kiegészítő információkat jelenthetnek a rendszerszemléletű elemzéshez.

Az értekezésben ezért a versenyképességen a jelölt azt a *képességet* értette, ami középtávon biztosítja a magas foglalkoztatottságot és termelékenységet, hosszú távon pedig lehetővé teszi a társadalmi haladást, a fenntartható fejlődést és a jóllétet. A szó másik fele, a *verseny* már több kérdést vetett fel. Egyrészt tekinthetünk úgy erre a versenyre, mint egy nem zéró összegű játszámra, vagyis az országok és régiók nemcsak egymás „kárára”, egymást ellehetetlenítve nyerhetnek, hanem a szinergikus hatások érvényesülése mellett közös gazdasági és társadalmi fejlődést eredményező pályára tudnak lépni. Ez fokozottan érvényes a szubnacionális versenyképességre, hiszen a zéró összegű játszma csak a területi különbségeket fokozná, egyes területek fejlődését ellehetetlenítené. Ez az alapvető különbség a vállalati és a regionális versenyképesség között, hiszen előbbi esetben a vállalatok célja a piaci részesedés és a profitráta növelése, melyeket gyakran a versenytárs visszaszorításával érnek el. Másrészt a „verseny” a szerző értelmezésében arra utal, hogy komparatív jellegű fogalomról van szó, így a makroszintű versenyképesség elemzését elsősorban más országokkal történő összehasonlítás révén tudjuk megtenni. Ebből következik, hogy bár kedvezőnek tűnhet, ha egy ország gazdasági, társadalmi mutatói javulnak, de ha más országok nagyobb mértékben tudtak előrelépni, akkor valójában a fejlődésért folytatott versenyben hátrányt szenvedett el.

A versenyképesség komplex fogalom, amit az előbb említett multidiszciplináris jelleg is kiemel, ugyanakkor ezt a komplex jelenséget nem szabad egyetlen összevont, kompozit mutatószámmal jellemezni. Ehelyett az egyes versenyképességi területekre (az értekezésben faktorokra) vonatkozó elemzések sokkal nagyobb információtartalommal bírnak, hiszen irányt mutatnak a versenyelőnyt és -hátrányt jelentő tényezők azonosításában. A szerző ezt a szemléletet alkalmazta az értekezésben is, mely bemutatta a visegrádi országok és azok NUTS 2 szintű régiói között tapasztalható területi különbségeket.

Ezeket a szempontokat figyelembe véve került kialakításra az a versenyképességi modell, amely leginkább szemlélteti a területi különbségek jelentőségét a nemzeti versenyképességben. A modell megalkotása során a jelölt törekedett arra, hogy az egyszerű, érthető legyen és érzékeltesse a kormányzat szerepét a regionális versenyképesség alakításában, valamint rámutasson a külső hatásokra és a regionális rugalmasság szerepére. Fontos, hogy egy gazdaság ne csak ellen tudjon állni a negatív külső hatásoknak, hanem a kívülről érkező lehetőségekkel (például digitalizáció) élni tudjon.

A nemzeti versenyképességet vizsgálva megállapításra került Csehország kiemelkedő helyzete, hiszen ez az ország a versenyképesség regionális adatokra épülő faktoraiban rendkívül jó teljesítményt ért el. A nemzeti szinten vizsgált Pénzügyi stabilitás faktor alapján is a cseh adat volt a legkedvezőbb. Az országok pénzügyi stabilitásának vizsgálata azért szükséges, mert egyrészt a stabilitás javítja a rugalmasságot, rugalmas ellenállási képességet (resilience), másrészt lehetőséget teremt a versenyképesség fokozására. Egy ország viszonylag magas külső adóssága vagy az adósság kamatterhei (leginkább külső adósság esetén) olyan befektetésektől vehetik el a finanszírozási forrást, amelyek a versenyképesség fenntartása vagy növelése szempontjából lényegesek lennének. Szlovákia Közlekedés és digitalizáció tekintetében a legjobb eredményt érte el, a faktorpontok alapján az élen végzett a visegrádi országok között. Északi szomszédunk összesített versenyképességi helyzete leginkább Lengyelországéra hasonlít, ez a két ország végzett a második és a harmadik helyeken a különböző faktorokban. Magyarország a nemzeti adatok alapján a visegrádi országok között a legkevésbé versenyképes, lemaradása a Humán tőke és a Jólét faktor alapján a legnagyobb. A kutatás folytatásaként érdemes megvizsgálni, hogy a bemutatott versenyképességi helyzet hogyan változik, valamint azt is, hogy milyen átrendeződés tapasztalható a későbbiekben a régiók és az országok között. Továbbá indokolt lesz elemezni

azokat a szakpolitikai intézkedéseket, amelyek Csehországot a régió legversenyképesebb országává tették.

Mivel a nemzeti versenyképesség legtöbb faktora regionális adatokra épül, ezért a nemzeti értékek által visszajelzett versenyképességi helyzet a regionális eredményeket is előrevetíti. A regionális versenyképességi faktorok vizsgálata elsősorban a területi különbségekre mutatott rá. A nemzetgazdaság szempontjából fontos, hogy ne alakuljanak ki jelentős területi egyenlőtlenségek, mert az olyan társadalmi problémákhoz vezethet, ami hatással lesz az országok fejlődésére is.

A faktorpontok alapján a szerző négy klaszterbe (a legversenyképesebbtől a legkevésbé versenyképesig) sorolta a régiókat. Csehország régiói egyértelműen kiemelkednek a vizsgált mintából, ami természetesen a nemzeti versenyképességi eredményekkel összhangban van. A Visegrádi Négyek legkevésbé versenyképes régiói Magyarországon találhatóak. Az érintett négy régió (Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Alföld, Dél-Dunántúl) esetében érdemes megvizsgálni, hogy milyen intézkedések szükségesek a versenyképesség fokozása érdekében, továbbá mérlegelni kell, hogy centralizált vagy decentralizált döntésekre és beavatkozásokra van szükség. Utóbbi kérdésben - a szerző szerint - tíz év távlatából még mindig helytálló Rechnitzer megállapítása, mely szerint decentralizációra és a jelölt meglátása alapján, decentralizált forrásokra van szükség, hiszen minden régió más és más, eltérő fejlettségi pályák, eltérő struktúra és (ahogyan az értekezés is megerősítette) eltérő versenyképesség jellemzi őket. Összességében ezért a nemzeti versenyképesség elemzését a jelölt fontos területnek tartja, de csak szubnacionális (regionális) vizsgálattal kiegészítve és a területi különbségek feltárásával nyerhető erről teljes kép.

5. AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉHEZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓK

Csath M. - Györpál T. - Nagy B. - Taksás B. (2016): Kormányzati képességek a gazdaságfejlesztésben: pénzügyi stabilitás, gazdasági innováció, versenyképesség. In: Kaiser T. (szerk.): *A Jó Állam mérhetősége II.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest. pp. 75-96.

Csath M. - Györpál T. - Nagy B. - Taksás B. (2016): Speciális jelentés az állami versenyképességet javító, vállalkozóbarátabb üzleti környezet kialakításának lehetőségeiről. *Államtudományi Műhelytanulmányok.* (33). pp. 1-28.

Nagy B. (2016): A Visegrádi Négyek és Románia versenyképességének kulcsterületei. In: Duray M. - Kulcsár L. - Szász J. (szerk.): *Együttműködési lehetőségek a Kárpátok térségében. (Kárpát-haza napló; 7).* Nemzetstratégiai Kutatóintézet, Nyugat-magyarországi Egyetem, Budapest, Sopron.

Nagy B. (2016): A regionális versenyképesség kiemelt társadalmi mutatói Magyarországon és Szlovákiában. In: Kulcsár L. - Resperger R. (szerk.): *Európa: Gazdaság és Kultúra: Nemzetközi Tudományos Konferencia Sopron,* Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron.

Nagy B. (2016): Regionális versenyképességi különbségek Magyarországon egy kompozit mutató alapján. In: Csath M. (szerk.): *Regionális versenyképességi tanulmányok.* NKE Szolgáltató Nonprofit Kft, Budapest.

Nagy B. (2016): Regionális különbségek a Kárpát-medencében. *E-conom - Online tudományos folyóirat.* 5 (2). pp. 62-76.

Nagy B. (2015): A Kárpát-medence regionális versenyképességének mérési lehetőségei - Kompozit mutató létrehozása referencia értékek segítségével. *Fluentum Nemzetközi gazdaság- és társadalomtudományi folyóirat.* II (3) pp. 1-12.

Nagy B. (2015): Regionális versenyképesség a Kárpát-medence országaiban különös tekintettel a humán tőkére. In: Keresztes G. (szerk.): *Tavaszi Szél 2015 konferenciakötet (2. kötet).* EKF Líceum Kiadó, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest.

Nagy B. (2014): Competitiveness and Technological Readiness of Hungary in the Light of Foreign Direct Investment. *Gazdaság és Társadalom.* (4). pp. 19-31.

Csath M. - Alföldy-Boruss M. - Györpál T. - Nagy B. - Taksás B. (2014): Pénzügyi stabilitás és gazdasági versenyképesség. In: Kaiser T. - Kis N. (szerk.): A Jó Állam mérhetősége. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest. pp. 89-140.

A teljes és aktuális publikációs jegyzék megtekinthető a Magyar Tudományos Művek Tárában (MTMT): <https://vm.mtmt.hu//search/slist.php?lang=0&AuthorID=10038195>.